

Farsça Tefsir Metinlerinde Mitoloji

Sâbir İmâmî

Türkçesi
Betül Yeşil

HECE
inçeleme

Sâbir İmâmî: Çağdaş İran Edebiyatı şair ve yazarı.

1969 yılında Merent Kenti'nin Kerab köyünde dünyaya geldi. Aynı köyde orta öğretime başlayıp Firdevs Lisesinden mezun oldu. Kum kentinde edebiyat ve sinema eğitimi aldı. Tebriz Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde lisansını tamamladıktan sonra Tahran Terbiyet Muallim Üniversitesinde Fars Edebiyatı üzerine yüksek lisans yaptı. Daha sonra, Şiraz Üniversitesi'nde aynı dalda Doktora unvanı aldı. Aynı zamanda üniversite öğretim üyeliği de yapmaktadır.

Sâbir İmâmî'nin çok sayıda kaleme aldığı nazım, nesir ve çeviri eserleri vardır.

Nazım: *Perendegân-i Esâtîr, Tu Ez Koca Resideyi, Şaneha ve Giysûvan, Dâireba-yi Kûçek-i Hovz, Der Sengferş-i Yad, Kitâbha-yi Kısâ, Perende-i Âmed u Reft, Kısâ-i Kanari, Eşk-i Sitâreha, İnce Kesî Nemi Mired, Rûz.hâ-yi ke Dâdeş Dûğ Mifuruht.*

Arapça tercümeleleri: *Sânsur Şodeheba, Zeğm-i Zeytûn, Mezamir, Negd-i Edebi-i Seyyid Kutub, Çeşm-i Sorb*

Araştırma Yazıları: *Esâtîr der Mutûn-i Tefsir-i Fârsî, Tesîr-i Mutakâbil-i Huner ve Defâi Mukaddes.*

Betül Yeşil: Betül Yeşil, 1982 yılında Iğdır'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğretimini Iğdır'da yaptı. Yükseköğrenimini İran'da Fars Dili ve Edebiyatı ve Türkiye'de Türk Dili ve Edebiyatı üzerine tamamlayıp, Kırıkkale Üniversitesi, Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisans yaptı. Aynı zamanda, klasik ve modern İran Edebiyatından çeviriler yapmaktadır. İki çocuk annesidir.

**FARŞA TEFSİR METİNLERİNDE
MİTOLOJİ**

Sâbir İmâmî

Farsçadan çeviren

Betül Yeşil

Hece Yayınları: 487

İnceleme

Orijinal adı

Esâtir der Mutûn-i Tefsîr-i Fârsî

Editör

Gökhan Çetinkaya

©Hece Yayınları

Birinci Basım

Eylül 2019

Kapak Tasarımı

www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık

www.hece.com.tr

ISBN: 978-605-7547-34-7

Baskı

www.dumat.com.tr

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara

Yenişehir/Ankara T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

Sertifika No: 17672

İÇİNDEKİLER

YAZARIN ÖN SÖZÜ /	7
Eski Mitlerden Üç Örnek /	11
Halk Efsaneleri ve Mitler /	16
1. BÖLÜM MİTOLOJİ NEDİR? /	23
Huzuri İlim ve Husuli İlim /	25
Tanım Aracı /	30
Kalp /	34
2. BÖLÜM ŞEKİLLERİN ÖNEMİ /	51
Dünyaya İniş Seyri /	51
Rüya /	60
Hayal Gözü /	67
Kâhin ve Şamanlar /	72
3. BÖLÜM SEMBOL NEDİR, SEMBOLİZM NE ANLAMA GELİR? /	81
Teşbih /	83
Mecaz /	84
Temsil /	86
Sembol /	91
Alegori ve Sembol Arasındaki Fark /	98
Sembolik Dil /	105
Kur'an-ın İç ve Dış Yüzü /	123
Birkaç Sembolün Tanımı /	132
Daire /	134
Kare /	135
Üçgen /	136
Padişah /	137
Padişah Kızları /	137
Şehzade /	137
Su /	138
Kuşlar /	139
Rakamlar /	140
Ejderha /	142
Mandala /	143
Ağaç /	145
4. BÖLÜM KUR'AN VE TEFSİRLERDE MİT KELİMESİ /	147
Kıssa /	158
Efsane ve Özellikleri /	173
1. Mitlerin kutsal oluşu /	173
2. Zamanın kutsal oluşu /	174

	4. Ayin / 180
	5. Efsanenin Özel Eylemleri / 182
5. BÖLÜM TEFSİR METİNLERİNİN KISSALARINDA BİR GEZİNTİ / 185	
	İstifade Edilen Dört Tefsire Kısa Bir Bakış / 185
	Hz. Âdem / 199
	Hâbil ve Kâbil / 219
	Hz. Nuh / 229
	Hz. Hud / 240
	Hz. Salih / 242
	Hz. İbrahim / 245
	Hz. İlyas / 260
	Hz. Lut / 261
	Hz. Yakup ve Hz. Yusuf / 262
	Hz. Şuayb / 268
	Hz. Musa / 269
	Kârûn / 290
	Belam-ı Baura / 294
	Talut / 294
	Hz. Davut / 296
	Hz. Süleyman / 298
	Ermiya / 302
	Hz. Üzeyir / 303
	Hz. Eyyüb / 305
	Hz. Yunus / 307
	Hz. Zekeriya ve Hz. Yahya / 309
	Hz. İsa ve Hz. Meryem / 310
	Zülkarneyn / 312
	Ashab-ı Kehf ve Ashab-ı Ragiym / 314
	Ashab-ı Uhdud / 316
	Arim Seli / 317
	Ashab-ı Fil / 317
	Hz. Lokman / 319
	Harut ve Marut / 319
	Ashab-ı Ress / 320
	Rahip Barsisa / 320
	Miraç / 321
	6. BÖLÜM / 323
	SONUÇ / 323
	KAYNAKÇA / 326
	RESİMLER / 333

YAZARIN ÖN SÖZÜ

Mitolojiye olan ilgim, doktora döneminde gördüğümüz hamasi dersleri ile birlikte derinlemesine ve akademik olarak bir tanışıklığa vesile olmuştur. Bendeniz daha çocukluk döneminde babamın mübarek zatlar ve peygamberler hakkında anlattığı kıssalarla mitoloji ile tanıştım. Mitler ve kıssalar arasında birtakım özel benzerlikler buldum ve bu benim merakımı daha da artırdı ve sorulara cevap bulma arzusu ile ilk önce araştırmalarımı bu konu hakkında yazılmış kitaplar üzerinde yoğunlaştırdım. Mitler ve kıssalar arasındaki bulduğum benzerliklerle mutlu oluyor; onlar arasındaki farklılıklar ve zıtlıklardan dolayı da ister istemez üzülüyordum.

Mitlerin, kıssalarla aynı safta yer alması yahut mit ve kıssaların Fars ve dünya edebiyatında birlikte anılmalarının sebebi ortak özellikler taşımaları dolayısıyladır. Zaten daha sonraları bu hususta ortak temalara ulaşmanın mümkün olabileceği düşüncesi benim için daha da belirginleşmişti.

Elinizde bulunan bu kitap da mitoloji ilmi ne zaman doğdu, dünya görüşü nedir ve hangi dildedir sorularına cevap verebilme ve tanıtmaya amaçlı yazılmıştır.

Kıssaların kaynağının ve yaklaşımının onlar tarafından din ve Kur'an kaynaklı olduğu belli idi.

Bu maksatla inceleme ve araştırmalarım ilerleme kaydetti ve sonuçta varılan ortak nokta, kıssa ve mitoloji dallarının birbirine girdiği ormanın ardından, yeşil güneşli ova olarak yüzünü gösterdi. O nokta, insan kalbi ve ruhuydu. Dünya görüşünde her ikisinin ortak dili ise sembolik dildir.

Asıl konuya başlamadan evvel kalem ehli ve araştırmacıların kafasında beliren yanlış anlaşımaların bertaraf edilmesi için bazı konularda uyarıda bulunmak zorundayız. Bu kitap, baştan sona işlediği konu ve bahislerle "Kur'an efsaneler kitabıdır" iddialarına delil değildir.

İlmin uzun yolculuğuna çıkan sıradan bir öğrenciden başka bir şey olmayan bendeniz, Kur'an-ı Kerim'in sahibine sığınırım. Şuna

inanyorum ki hidayet, beyan ve açıklayıcı olmak üzere gönderilen bu kutsal semavi kitap, muhatabını maksada yönlendirmek için gerekli dil ve konuları kullanmıştır. Biyoloji kitabı olmamasına rağmen bazen bir devenin yaratılışından ve bazen göklerden ve gezegenlerden bahsetmiş; kimse o kitabın astroloji kitabı olduğunu iddia etmemiştir. Coğrafya kitabı olmamasına rağmen bazen Doğudan ve Batıdan bahsetmiştir. Bazen miras, hak ve hukuktan bahsetmiş; bu ayetlerden dolayı fıkıh kitabı olduğu iddia edilmemiştir.

Aynı şekilde İslam'ın kutsal kitabı; bazen yaratılıştan, bazen kâinatın ilk ve son gününden, bazen peygamberler, evliyalar, enbiyalar ve örnek şahsiyetlerin hayatından, bazen ise insanların saadet sahiline ulaşmaları gereken yollardan bahsetmiştir. Bu konu çerçevesinde Kur'an'da var olan birçok ayet peygamber ve evliyaların kerametlerinden bahsetmektedir ki o keramet ve mucizeler de Allah'ın izni ve yardımıyla gerçekleşmiştir. Bu ayetler özel bir başlık altında toplanabilir. Bütün bunların yanı sıra, bahsi geçen destanlar, tefsirlerde yer alan özellikle Farsça yazılmış dört tefsirden alıntı hikâyeleri içermektedir. Bu destanlar bazen imamlardan rivayet edilen hadisler yardımıyla bazen de imamların onayladığı kişiler tarafından nakledilen sözler ya da diğer kaynakların yardımıyla şekillenmiştir.

Şüphesiz inananlara hidayet için gönderilen Kur'an-ı Kerim ile Kur'an tefsirleri arasında dağlar kadar farkın olduğunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Kur'an-ı Kerim açık bir şekilde vahyedilmiş, insan ve beşeri bir zihne ait olmayan bir kitaptır. Ama tefsirde, müfessir konuşmaktadır. O tarih, kültür, dil, din ve akait bilgisi olan bir insandır.

Mitolojinin batılılar başta olmak üzere diğerleri tarafından hakkında çok araştırma yapılan bir alan olduğu açıkça bilinmektedir. O eserlerin birçoğu bu kitabın kaynakça bölümünde tanıtılmıştır. Geçmiş araştırmaları üç kısımda değerlendirebiliriz:

Birinci kısım; mitlerin toplandığı kitaplardır. Örneğin Frazer'in *The Golden Bough* (Altın dal), Mihrdad Bahar'ın *Pejohes der Esâtir-i İran* (İran Mitolojisi Araştırmaları), Eliade'nin *History of Religious Ideas* (Dini Düşünceler Tarihi) veya N. K. Sandars'ın *Heaven and Hell from Ancient Mesopotamia* (Mezopotamya Nehirleri Arasında Cennet Cehennem) ...gibi.

İkinci kısım kitaplar; mitleri araştırıp tahlil eden kitaplardır. Bu konu da ise Eliade'nin *Aspects du Mythe* (Mitlerin özellikleri) Roger Bastyd'in *A Monology on Mythology* (Mitoloji) eseri; Daryuş Şayegân'ın *Butha-yi Zihni ve Hatire-yi Ezeli* (Zihinsel Putlar ve Ebedî Hatıralar) kitabı; Mir Celaleddin-i Kezaî'nin *Ruyâ, Hamâse, Ustûre* (Rüya, Kahramanlık Destanı ve Mitler) ve benzeri eserleri örnek olarak verebiliriz.

Üçüncü kısım kitaplar ise; psikologların mitlere olan bakışını içeren kitaplardır. Tıpkı Jung'un yapmış olduğu işlerin birçoğu gibi örneğin meşhur eseri *Man and His Symbols*. (İnsan ve Sembolleri) ve Erich Fromm'un *The Forgotten Language* (Unutulmuş Dil) kitabı bu kısma örnek olabilecek eserlerdir.

Bu kitap; İslam müfessirleri, arifleri, filozof ve yazarlarının görüşleri, dini konularla birlikte bahsi geçen mevzuu ile bir arada ele almış ilk çalışma olabilir. Yazarın iki bakış açısını tanımlayıp, birleştirmekteki amacı mitlere ve kıssalara yeni bir bakış açısı getirmektir.

Bu yolda atılan ilk adım, ona uygun tanımına ulaşabilmektir. Her şeyden önce amacımız mitolojinin tanımına ulaşıp bu tanım doğrultusunda bahsimize devam edebilmektir. Şimdiye kadar mitoloji için yapılmış tanımlar ve incelemeler arasında Eliade'nin mitoloji için "cennetten ve kutsallık" tanımı en makbulüdür diyebiliriz.

Tanımlar bir kez daha gözden geçirildiğinde mitlerin dünyayı tanıtan beyanlar olduğu kavramına ulaşılmış oluyoruz. Tanıma yoluyla ilim ve bilgiye ulaşmanın yollarını elde etmek söz konusudur ve bu şekilde husuli ve huzuri ilimlere ulaşılmış oluruz.

Mitolojinin, huzuri ilim ile bağlantısından söz edilir.

Bu durumda bizlere de önde gelen Fars edip ve ariflerinin; insan kalbi, ruhu ve aklı hakkındaki görüşlerinden bahsetmek düşer.

Gazzalî, Aynu'l-Kudât, Necm-i Râzî gibi zatların irfani ve bilimsel incelemelerinden yararlandığımızda, birçok soruya cevap bulurken, Jung, Fromm ve Sadrâ-i Şîrâzî gibi büyüklerin görüşlerinden gafil kalmak da büyük eksiklik olur.

Doğa ilimlerinin ortaya çıkış noktası olan insan ruhunu tanımayla, onun mitlerle ilişkisi, mekân ve zaman da doğrultusundaki coğrafi şekilleriyle, rüyanın ve uykunun mantığından bahsetmeliyiz.

Dünyanın rengârenk mevsimlerinde şekiller ve rüyaların niteliği

açıkça görülebilir ve açıklanabilir. Böylece mitolojinin de kullandığı rüya diline ulaşabiliriz.

Zihin dünyasında ve insan ruhunda sembollerin ve sırların nasıl belirildiğini “semboller nedir?” “sembolist ne anlama gelir?” başlıkları altında anlatmaya çalışacağız ki mana kendi düşünüş yolunda, düşünüş esnasında, bir sembol şeklinde, madde şeklinde belirmektedir ve böylece dil dünyasının mantığında yer aldığını daha iyi anlayabiliriz.

Öyleyse manalar, insan gaybından mukaddes kalbin dünyasına düşer ve âlemden geçerken mesela hayal dünyasında şekillenir ve sonuç olarak: ses titreşimleri şeklinde ağza ya da yazılmış kelimeler şeklinde kâğıt üzerinde tecelli eder.

Mitolojiye, onun dünyaya bakış açısına ve sembolik diline değindikten sonra, Kur’an ve tefsirlerde mit kelimesinin kullanımına ve bu insani kültürel oluşum karşısında Kur’an’ın kendi diliyle neler yazdığına bakmalıyız.

Bu konu ile ilgili bütün ayetler incelendiğinde Kur’an’ı-Kerim’in eski kutsal mitleri araştıran mitoloji ilmiyle çatışma içinde olmadığı, aksine kutsal zatlardan kısra adı altında bahsettiği görülmektedir.

Bu çerçevede kıssaları inceleyip Kur’an kıssalarını dört büyük tefsir olan “*Tefsir-i Taberî Tercümesi, Ravzu’l-Cenân ve Rubul Cenân Tercümesi, Keşfü’l-Esrâr ve Kıssas-ı Kur’ân-ı Mecid-i Sûrâbâdi*” eserlerinde karşılaştırma yapıp tahlil edeceğiz. Onların mitlerle olan uyumunu ve ortak yönlerini elimizden geldiği kadar göstermeye çalışacağız.

Son olarak bu eseri yazarken bana yardımcı olan Dr. Restegârî-i Fesaî, Dr. Muhammed Mehdî Caferî ve Dr. Yusuf Neyyerî üstatlarıma teşekkürü borç bilirim. Ve ayrıca yakın dostum Muhammed Ali Şukuhî’ye ve Kum kentinde bulunan Taha Araştırma Enstitüsüne, eserin dizgi çalışmasını yapan Ali Yasin beyefendilere ve el ele verip bu eseri okuyuculara kazandıran tüm dostlarıma samimi şükranlarımı takdim ederim. Allah, hakikat yolunda yar ve yardımcımız olsun.

Sabir İmâmi

GİRİŞ

Ediplerin mitoloji hakkındaki görüşleri, akla ilk olarak *Mesnevî*'deki fil hikâyesini getirmektedir. Karanlıkta filin hortumuna dokunanlar, onu büyük bir oluk, filin arkasına dokunanlar taht, ayaklarına dokunanlar ise onu sağlam direk zannetmişlerdi.

Mitoloji hakkında söylenenler milattan öncesine dayanmaktadır ama çağdaş mitoloji ekolü, G. F. Creuzer'in *The Symbolism and Mythology of the Ancient People* kitabını yazmasıyla başlamıştır (1810-1812).

Değerli okuyucuların zihinlerini, sosyolog, filolog, psikolog, antropolog ve mitoloji araştırmacılarının inceleme ve araştırmalarıyla yormadan ve sözü çok uzatmadan¹ üç mitolojik örneğe geçmek istiyorum.

Eski Mitlerden Üç Örnek

Okuyucular, örnekleri okuyup değerlendirdiklerinde yazara konuyu anlatma konusunda yardımcı olacaklardır. İlk örneği *Babil Yaradılış Destanı*'ndan vermek istiyorum. Elbette manzumedden birkaç bölüm de ekleyeceğim:

Gökler yoktu bir zamanlar, yeryüzü yoktu, yükseklik ve derinlik yoktu.

Toprak altında Abzû/Apsû² vardı yalnız-İlk yaratıcı olan tatlı su.

-Bir de acı su

Tiamat³ vardı. Bir de acı su. O zamanlar tanrılar yoktu daha

...

İşte o sarayda karar verme anı gelmiş

¹ İlgilenen arkadaşlar, insani ilimler araştırması *Kum Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Sayı 1, Sonbahar 1378, "Mitoloji Gerçekleri" isimli makalemize bakabilirler. O makalede konuyla ilgili görüşlere yer verilmiştir.

² Sümer ve Akad mitolojisindeki yeraltı tatlı su okyanusuna verilen isimdir. Göller, pınarlar, nehirler, kuyular ve diğer tatlı su kaynaklarının suyunu Apsû'dan çektiğine inanılır.

³ Abzû'nun karısıdır.

*Gelecektekilerin alinyazuları yazılmıştı
O yine belirmişti, en akıllılardan idi
Amellerinde önce mutlaklığı gözeten biri
O derin çukurun içinden belirdi
Marduk tatlı suların kalbinde doğdu
Marduk/Merdûh⁴ "tatlı ve mukaddes suların" kalbinde yaratıldı.*

....

*"Hangi tanrının Tiamat ile savaşmaya gücü var?
Hiç kimse onunla karşı karşıya gelemez."*

...

*"Hangimiz savaşlarda korkusuzuz?
Kahraman Marduk!*

*Kanımızın intikamını alacak kadar bir tek o bu kadar gözü kara-
dır."*

...

*İşte o anda cadılar, onunla birlikte başka bir insan meydana getir-
diler*

Ve Marduk'a, ilk doğan evlada dediler:

*"Ey Tanrım, senin sözün tanrılar arasında üstündür, yok eder,
yaratır:*

*Şimdi bir şey söyle ki bu insan bedeni konuşabilsin, tekrar canlan-
sın."*

Marduk, korku salan bineği Tufan'a bindi, kuşandı. Sivri ve zehirli dişleri olan, ölümcül, merhametsiz, yağmacı ve öldürücü bütün hünerlere sahip olan dört korkunç kişiyi yanına aldı.

O yıldırım esasını çok iyi savaşçı olduğu için sağ tarafına, cesurların bile korktuğu hırsı ise sol tarafına aldı. Zırhını giyip gücünü artırdı ve daha da korkunç oldu. Birkaç sihirli söz söyleyip şifalı ot ile avuç içini sardı ve Tiamet'in peşine düşmek için yola koyuldu.

Marduk onu yakalamak için ağını yaydı. Kötü rüzgârı onun yüzüne doğru fırlattı. Tiamet, ağzını açıp onu yutmaya kalkınca

⁴ Babil Yaradılış Destanı'nda yer alan tanrılardan biridir. İrani'de Merdûh olarak da bilinmektedir.

dudaklarını kapayamasın diye kötü rüzgârı daha da ileri sürdü. Derken şiddetli fırtına rüzgârları göbeğine saldırdı. Tiamet'in bedeni ayrılıp ağzı kocaman açıldı. Marduk, oraya bir ok fırlattı ve onun karnını deldi: İçini parçaladı, rahmini yardı.

Marduk, onun devasa bedenini seyretmek için durakladı. Bundan ne yapabilirim ve bu leşi tekrar nasıl yaratabilirim diye düşünüyordu. Sonra bir midye gibi onu iki parçaya ayırdı.

Gökyüzü kubbesini yarattı, suların düşmesini engellemek için bir set çekti...gökyüzünü daha da genişletti...yılı ölçtü...

Tiamet'in dişlerinin arasından doğu ve batıya doğru kapılar açtı...

Mücevherlerin ışıltısını aya verdi, bütün geceleri ona bağışladı...

Marduk, Tiamet'e bir kez daha baktı;

Acı sulu denize, elini soktu...

Bulutları kendi elleriyle toza dönüştürdü.

Onun üzerine dağları yükseltti. Pınarları açtı, şiddetli akıntılar boşaldı. Gözlerinden Dicle ve Fırat'ı saldı.

Marduk, temiz kıyafetler giydi

Artık onların tanrısıydı...

Yıldırım peşindeydi

Sağ elinde savaş asası

Sol elinde ise barış asası...

...

O bizim tanrımızdır;

Bırak onu isimleriyle selamlayalım,

Bırak onu elli ismiyle selamlayalım

Marduk, Güneş'in ilk oğlu

Ve Güneş'in ilk patlamasıdır.

...

O insanı yarattı

O ve tanrılar huzurunda çalışması için

Özgür ve rahat hareket etmeleri

Yapıp, yıkmaları

*Âşık olup, kurtulmaları için...*⁵

İkinci örnek *Bundahişn* kitabındaki Mehrdâd Bahâr'ın yorumuyla İran mitolojisinden:

...Tıpkı bir ateş parçası gibi aydınlık idi, onu sınırsız aydınlık ile yarattı ve bütün yaratılanları ondan meydana getirdi. Onu da bir bedende şekillendirip üç bin yıl o bedende muhafaza etti ve onu günbegün geliştirip daha iyi bir şekle soktu. Ve ondan bir bir (bütün yaratılanları onun bedeninden) hepsini yarattı:

Onun kafasından önce gökyüzünü yarattı; genişlikler ve yükseklikle birlikte onun üzerine dağları yerleştirdi.

Gözyaşlarından suları yarattı...

Otları saçlarından yarattı...

Zamanı sağ eliyle yarattı ve İrânviç⁶ üzerine yaydı...

O ateşi düşünceden yarattı ve parlamayı sınırsız ışıltıdan ...⁷

Son örneği ise Mezopotamya mitolojilerinden vereceğiz; meşhur *Gılgamış Destanı*'ndaki "Utnapiştim" tufan hikâyesinden:

...evini yık, kendine tekne yap.

Şahsi eşyalarını al ve hayatını kurtar!

Yayıp bitirdikten sonra, gemiye bütün canlılardan ve bitki tohumlarından al!

...

Bütün her şeyi alarak onu doldurdum

Gümütle doldurdum

Altınla doldurdum

Bütün canlı tohumlarla doldurdum.

Bütün dostlarımı ve akrabalarımı bindirdim,

Bütün çöl hayvanlarını, vahşi hayvanların tüm çeşitlerini kayığa bindirdim.

Şiddetli tufan gelip çatmıştı, altı gün yedi gece rüzgâr esmişti, şiddetli tufan yeryüzünü içine almıştı;

⁵ N. K. Sandars'ın *Heaven and Hell from Ancient Mesopotamia*, Tercüme: Ebu'l-Kasım İsmailpür.

⁶ İranlıların ana yurtları ve ataları Aryanların topraklarının adı olarak kabul edilen İrânviç, Avesta'da Airyanvæja olarak geçer.

⁷ Mehrdâd Behâr, *Pejohesh-i der Esâtir-i İran*, s. 1.

*Yedinci gün ağardığında güneyden esen fırtına dinmeğe yüz tuttu.
Deniz eski sakinliğine geri döndü,
Rüzgâr kesildi, tufan durdu.
Havaya baktım, sükünet galip geldi.
Sel sularına gömülen çöl, damın üstü gibi saf idi.
Kapıyı açtım, ışık yüzüme vurdu.
Diz çökerek oturdum ve ağladım...*

Utnapiştim önce bir güvercini daha sonra ise bir kırlangıcı özgür bırakıyor ama her ikisi de daha sonra geri geliyor. Son olarak bir kargayı özgür bırakıyor ama o geri gelmiyor, bu da suların hafiflediğini göstermektedir⁸

Şimdi yukarıda bahsettiğimiz metinleri, İslami kaynaklar ışığında birlikte okuyacağız:

“Summestevâ ilâs semâi ve hiye dubânun fe kâle lehâ ve lil ardi'tiyâ tav'an ev kerhâ (kerhen), kâletâ eteynâ tâiin(tâiine).” Sonra, duman halinde olan göğe yöneldi; böylece ona ve yere dedi ki: *“İsteyerek veya istemeyerek gelin.”* İkisi de: *“İsteyerek (itaat ederek) geldik”* dediler. (Fussilet, 11. ayet)

İbn-i Abbas, âlemin yaradılışı hakkında peygamberden şöyle bir şey rivayet etmektedir: *“Allah-u Teâla dünyayı yaratmayı irade ettiği vakit bir taş yarattı daha sonra ona heybetli bir şekilde baktı. O taş, Rahman'ın heybetli bakışından dolayı aniden ikiye ayrıldı; yarısı ateş, yarısı su, ateşi suyun üzerine akıttı ve sudan duman çıktı. O dumandan gökleri yarattı ve suyun köpüğünden ise yeryüzünü.”*⁹

İmam Muhammed Gazzâlî, *Kimyâ-yı Sa'âdet* kitabında insan nefsinin tanıma konusunda şöyle buyurmakta: *“...Belki, insan bedeni, âlemin bir numunesidir, muhtasarıdır. Âlemde yaratılan her şeyin insanda bir numunesi [misali] vardır. Kemik dağ gibi, damarlar nehirler gibidir. Kıllar ise ağaçlara, beyin göklere, duygu azaları yıldızlara benzemektedir. Bunu uzun anlatırsak çok sürer.”*

Âlemdeki her şeyin insanda bir numunesi, bir benzeri vardır. Domuz, kurt, at, şeytan, cin ve melek gibi. Daha önce bunlara işaret

⁸ Henrietta Mccall, *Mesopotamian Myths*, Farsça Tercüme: Abbas Muhibir, s. 66

⁹ Sadık-i Guvherin, *Mantukü't-Tayr*, s. 6.